

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - קרית הבעש"ט פתח תקוה

"ולא נשא אתם הארץ לשבת יחדו, כי היה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו" (בראשית י"ג, ו')

(א) ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו ולוט עמו הנגבה. (ב) ואברם קבד מאד, במקנה בקסף ובזהב. (ג) וילך למסעיו מנגב ועד בית אל, עד המקום אשר היה שם אהלה בתחלה בין בית אל ובין העי. (ד) אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה, ויקרא שם אברם בשם ה'. (ה) וגם ללוט ההלך את אברם, היה צאן ובקר ואהלים. (ו) ולא נשא אתם הארץ לשבת יחדו, כי היה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו. (ז) ויהי ריב בין רעי מקנה אברם ובין רעי מקנה לוט, והנעני והפרזי אז ישב בארץ. (ח) ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך רעי ובין רעיד, כי אנשים אחים אנחנו. (ט) הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי, אם השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאילה. (י) וישא לוט את עיניו וירא את כל כפר הירדן כי כלה משקה, לפני שחת ה' את סדם ואת עמרה כגן ה' כארץ מצרים באכה צער. (יא) ויבחר לו לוט את כל כפר הירדן ויסע לוט מקדם, ויפרדו איש מעל אחיו.

שאלה מרכזית

בפסוק ו' נאמר: "ולא נשא אתם הארץ לשבת יחדו, כי היה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו", ובשני חלקי הפסוק מובאים דברים קצת דומים, עד שנראה שכאילו כפילות ישנה כאן כפילות. ואם החלק השני הוא ברור, שבגלל רכושם הרב לא יכלו לשבת יחדו, אך על החלק הראשון של הפסוק, יש לשאול - מה פירוש שהארץ לא נשאה אותם לשבת יחדו. ורק לאחר שנבין את משמעות החלק הראשון, נוכל להבין מדוע אין כפילות בין שני חלקי הפסוק.

רש"י מפרש את החלק הראשון של הפסוק: "ולא נשא אותם - לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם, ולשון קצר הוא וצריך להוסיף עליו כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ לפיכך כתב ולא נשא בלשון זכר". ומסביר בעל 'שפתי חכמים' שהיה קשה לרש"י, מדוע מובא הפועל - 'נשא' שהוא לשון זכר, והרי שם העצם - 'הארץ' הוא לשון נקבה, ולכן היה צריך להיות כתוב בלשון נקבה: "ולא נשאה אתם הארץ". ועוד היה קשה לרש"י, שאין משמעות לאמירה, שהארץ אינה יכולה לסבול ולישא בני אדם. ולכן רש"י מפרש שיש להוסיף את המילה - 'מרעה', שהיא בלשון זכר, ואז תהיה המשמעות, שמרעה הארץ לא הספיק לצאן של אברהם ושל לוט יחדו.

אלא, שאם זו המשמעות של החלק הראשון בפסוק, אז משמעות זו זהה למשמעות של החלק השני של הפסוק, ועדיין צריך להסביר את משמעות הכפילות. ועוד, שאם הכוונה למרעה הארץ, אז לא כל כך מתאים לומר שהמרעה לא נשא אותם לשבת יחדו, היה צריך לכתוב שמרעה הארץ לא הספיק לשניהם, בכדי שיוכלו לשבת יחדו.

ועוד, שאם ללוט לא היה מספיק מרעה, מדוע לא הלך מעצמו לחפש לו מקום פנוי אחר למרעה צאנו, הרי לא היה חסר מקום מרעה, וכמו שאומר לו אברהם: "הלא כל הארץ לפניך". אלא אם כן נאמר, שהוא לא נפרד מרצונו כי ידע שכל עושרו בא לו בזכות אברהם, וכמו שאפשר לדייק בפסוק: "וגם ללוט ההלך את אברם, היה צאן ובקר ואהלים". ולשם מה יש לציין שוב שהוא הולך עם אברהם, הרי זה ידוע, אלא להדגיש שהרכוש שלו היה רק בזכות שהלך עם אברהם.

הקדמה - לארץ ישראל ישנה סגולה מיוחדת הגורמת לייחסה אל היושבים עליה

לארץ ישראל ישנה סגולה מיוחדת, שיש לה יחס שונה ליושבים עליה, וזאת בהתאם להתנהגותם. המקור לכך מובא בפרשת 'אחרי מות': "ותטמא הארץ ואפקד עונה עליה, ותקא הארץ את ישיבה" (ויקרא י"ח, כ"ה), וכן בהמשך שם: "ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אתה, כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם" (שם, כ"ח). ומשמע מפשטות הפסוקים, שהארץ עצמה מקיאה את החוטאים. ואמנם, אפשר לומר, שה' הוא זה שמעניש את החוטאים, אך מפשטות הפסוקים שה' טבע בארץ את התכונה הזו שהיא מקיאה ממנה את החוטאים. וכן אומר 'רמב"ן': "והנה הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיא כל מטמא אותה ולא תסבול עובדי ע"ז ומגלים עריות" (שם, כ"ה). וכן משמע מ'רש"י שאומר: "ולא תקיא הארץ אתכם - משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס שאין עומד במעויו אלא מקיאו כך ארץ ישראל אינה מקיימת עובדי עבירה ותרגומו ולא תרוקן לשון ריקון מריקה עצמה מהם" (שם, כ"ח). ובמשל הוא מראה שאיך הפעולה הזו נעשית בצורה אוטומטית, כמו שהמעיים מקיאים דבר מאוס.

וכן חוזר רעיון זה בפרשת 'קדושים' בפסוק: "וישמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי וצויותי אתם ולא תקיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה לשבת בה" (ויקרא כ', כ"ב). ומסביר בעל 'צדוק המור': "ולכן ושמרתם את כל חוקותי, אע"פ שיהיו לכם בלי טעם. באופן שלא תקיא אתכם הארץ, לפי שאינה סובלת אלו הטומאות". וכן אומר שם בעל 'אדרת אליהו': "ולא תקיא הארץ אתכם. ארץ ישראל אינה כשאר כל הארצות, אינה מקיימת את עובדי עבירה". ומסביר שם 'מלבי"ם' שתכונה זו נובעת מקדושה של הארץ: "כך הארץ מקדושה אינה סובלת מעשים המתועבים האלה, וא"א שיתקיימו יושביה עליה עם המעשים האלה".

רעיון מרכזי

על פי הקדמה זו, נראה לומר, שיש לפרש את החלק הראשון של הפסוק כלשונו וכפשוטו ממש, למרות שפירוש זה בפסוק אינו על דרך הפשט הרגיל, אלא נוטה יותר למקובל בדרך דרש, אך נראה שכך משמע מפשוטו של מקרא. מובנו של החלק הראשון של הפסוק: "ולא נשא אתם הארץ לשבת יחדו", יהיה - שהארץ מתכוננת, בגלל קדושתה, לא יכלה לשאת אותם עליה שישבו יחד במקום אחד.

ואת החלק השני של הפסוק שנראה ככפילות: "כי היה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו", נסביר שאין כאן חזרה על החלק הראשון, אלא הוא בא להסביר את החלק הראשון, מדוע הארץ לא יכלה לשאת אותם יחדו. והסיבה היא כמובא בחלק השני, שהיה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו. וזה לא דבר שהיה מוכרח המציאות, והיו יכולים להתעלות על עצמם, ולהמשיך ולשבת יחד בשלום, בבחינת: "מעולם לא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים" (אבות דרבי נתן פרק ל"ה משנה א'). ובמיוחד שארץ ישראל יכולה להתפשט ולהתכווץ, וכמו שמובא במס' גיטין (נ"ז ע"א): "אמר ליה ארץ צבי כתיב בה, מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו, אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה רווחא, ובזמן שאין יושבין עליה גמדה". אז אם היו רוצים, היו יכולים לשבת יחדו ולהסתדר למרות שהיה רכושם רב, אך בגלל שלא יכלו להסתדר ולחיות ביניהם בשלום, לכן הארץ לא יכלה לשאת אותם. וכעין זה אומר בעל 'חת"ס סופר': "כי היה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו, ר"ל כי מטבע ארץ הקדושה לסבול המועט את המרובה, והיינו בהיות האנשים קדושים ואז תתקדש גם כל מאודם ומקנה בהמתם עמם... והנה היה מהראוי שתסבול הארץ אותם אפי' יהי' כהנה וכהנה אלף פעמים".

הגורם שהיה אחראי על המריבה

אך עדיין נשאר להבהיר, שדווקא על לוט מוטלת אשמה זו, כי לפי הפסוק שאומר בצורה כללית: **"כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לְשֹׁבֵת יַחְדָּו"**, יכולים לטעות ולחשוב שזה נאמר גם על אברהם. ונבהיר את העניין על פי סדר הפסוקים:

(א) **וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגֶב.** (ב) **וְאַבְרָם בֶּבֶד מֵאֵד, בְּמִקְנֵה בִּכְשָׁף וּבְזָהָב.** (ג) **וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וַעַד בֵּית אֵל, עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֱהֱלָה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעֵי.** (ד) **אֵל מָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בְּרֹאשׁוֹנָה, וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם ה'.** (ה) **וְגַם לְלוֹט הָלַךְ אֶת אַבְרָם, הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֶהֱלִים.** (ו) **וְלֹא נָשָׂא אֶתֶם הָאָרֶץ לְשֹׁבֵת יַחְדָּו, כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לְשֹׁבֵת יַחְדָּו.**

מעיון ראשוני ניווכח ש**פסוק ה'** אינו במקומו, כי **בפסוק א'** נאמר שאברהם עלה ממצרים ולוט עמו. **פסוק ב'** מתייחס לרכוש אברהם, ולא מתייחס לרכוש של לוט. **פסוקים ג' - ד'** מתארים את מסעו עד המקום שבו היה אהלו בתחילה. **והנה**, לפתע, **פסוק ה'** חוזר ומתאר את רכושו של לוט, פסוק שהיה מתאים שיופיע בצמוד ל**פסוק ב'** המתאר את רכושו של אברהם, ויש להבין את הסיבה לכך.

ונראה לומר, שבכוונה הצמידה התורה את **פסוק ה'** המדבר על רכושו של לוט ל**פסוק ו'** האומר שלא יכלו לשבת יחדיו בגלל רכושם הרב, בכדי ללמדנו שהריב נוצר רק ע"י לוט ולא ע"י אברהם.

"ולא נשא אתם הארץ" ולגבי השאלה הלשונית מדוע כתוב - **'נשא'** בלשון **זכר** ולא בלשון **נקבה**, שהרי **'הארץ'** היא בלשון **נקבה**, אולי נוכל לומר שלמרות שכתוב - **'נשא'** בלשון **זכר**, הרי אפשר לקרוא פועל זה באותן אותיות גם בלשון **נקבה** - **'נשא'.** ולמרות שחסרה כאן האות - **ה'**, הרי מצינו דוגמא כזו בתורה במספר פסוקים בפרשת **'כי תצא'** כמו בפסוק: **"כִּי יְהִי נֶעֱרָ בְּתוֹלָה מֵאֲרֻשָּׁה לְאִישׁ"** (דברים כ"ב, ג'), הכתיב הוא - **'נערה'** בלשון **זכר**, ואילו הקרי הוא - **'נערה'** בלשון **נקבה**. **ויתכן**, שהתורה כתבה כאן - **'נשא'** בלשון **זכר** ולא **'נשאה'** בלשון **נקבה**, כי הפעולה של לשאת דברים קשים כמו שתי משפחות שלהם רכוש רב, מתאימה יותר לפעולה של **זכר**, לכן התורה השתמשה בפועל בלשון **זכר**.

חיזוק מדברי בעל 'חת"ם סופר'

הרעיון המרכזי שהעלינו לעיל, שהארץ היא שלא יכלה לשאת אותם, מקבלת חיזוק מדברי בעל **'חת"ם סופר'** שגם מסביר בכיוון הזה, שמדובר על הארץ עצמה ולא על מרעה הארץ. הוא אומר שדרך הצדיקים להיות באחדות גמורה, ואז כינוס לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם, וזה עצמו גורם פיזור לרשעים. וכאשר אינם באחדות ח"ו אז הדבר גורם כינוס לרשעים שהוא רע לעולם. ומוסיף, **שדרך הטבע של הארץ הקדושה** להוסיף עוד אחדות ואהבה ורעות לצדיקים היושבים בה, כמשאחז"ל [נדרים כ"ב]. **ונתן ה' לך שם לב רגז - בבבל** הוא דכתיב. ואם ח"ו יש סיבות המונעות מהארץ הקדושה להעלותם ולהתאחדם, אז אדרבא נגרם רע יותר גדול, עד שאפ"י האנשים בעצמם יריבו זה עם זה.

ומוסיף לזה את ההבדל בין **'רכוש גדול'** שהוא מצד החסד ועוזר לבעלי בעבודת ה', לבין **'רכוש רב'** שמקורו מהצד של הקליפה, ומסמא עין בעלי וכן היה רכושו של לוט, ורכוש זה הבדיל בינו לבין אאע"ה וחצ"י ביניהם. ועל פי הקדמה זו מסביר את הפסוק - **'ולא נשא אותם הארץ לשבת יחדיו'**, שלמרות שהיה ראוי שהארץ הקדושה תשא ותרומם אותם להתאחד יחד, אך בפועל לא נשא אותם הארץ לשבת יחדיו **שלא היה להם נשיאת ראש** ע"י הארץ. והטעם כי היה רכושם רב וגרם להבדלה בין איש לאחיו, ומרכוש **רב** נעשה **ריב**, וזה גרם שהכנעני והפריזי אז יושב בארץ בהשקט ושלוה.

"ויסע לוט מקדם"

(ט) **הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי, אם השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאילה.** (י) **וישא לוט את עיניו וירא את כל כפר הירדן כי כלה משקה, לפני שחת ה' את סדם ואת עמרה כגן ה' כארץ מצרים באכה צער.** (יא) **ויבחר לו לוט את כל כפר הירדן ויסע לוט מקדם, ויפרדו איש מעל אחיו.**

פירוש הדברים בפשטות, שלוט נסע מצד מזרח, וא"כ נסע לצד מערב. וכך מתרגם **'אונקלוס'**: **"ונטל לוט מלקדמין"**, וכן בתרגום **"יונתן"**: **"ונטל לוט ממדינחא"**.

וכן מביא **רש"י** בפירושו הראשון על דרך הפשט: **"מקדם - נסע מאצל אברם (למזרח) והלך לו למערבו של אברם נמצא נוסע ממזרח למערב"**. ואח"כ מביא מדרש אגדה: **"הסיע עצמו מקדמונו של עולם"** אמר אי אפשי לא באברם ולא באלהיו". **ומקשה 'המזרחי'** איך **רש"י** מפרש שהלך ממזרח למערב, הרי בית אל נמצאת בתוך ארץ ישראל, וכבר הירדן נמצאת במזרח של ארץ ישראל אז הוא היה צריך ללכת ממערב למזרח, ונשאר בצריך עיון.

והבעיה של ההליכה מקדם, גרמה לקושי בין הפרשנים, וראה בהערות למטה שחלקו בשאלה האם הלך ממזרח למערב או ממערב למזרח, אך **ה'ט"ז'** סובר שלוט נקט בדרך מתוחכמת, שלוט בחר לו מדינה שהיתה מפורסמת לזנות, והיה לו בושה מאברהם, והיה דואג שמא יאמר לו אברהם שלא יסע לשם מפני הבושה, ע"כ כיחש בפני אברהם והלך לצד מערב להטעות את אברהם, ואז שינה את כיוון הליכתו והלך למזרח לכבר הירדן.

ואת המקור למדרש האגדה מסביר **'המזרחי'**, שהיה צריך לכתוב - **'ויסע לוט מאברם'** ומדוע כתוב **'מקדם'** אלא ללמד שנסע מקדמונו של עולם. **ועוד אפשר לומר**, שישנן כמה סיבות לדרך הדרש: א. שהיה צריך לכתוב שנסע **'לקדם'** ולא **'מקדם'**. ב. לא היה צריך לכתוב **מהיכן** הוא נסע כי אנו יודעים היכן הם היו, אלא **לאן** הוא נסע, והיה צריך לכתוב שלוט נסע **לכבר הירדן**, ומדוע נאמר שהוא נסע **'מקדם'**, אלא שנסע מקדמונו של עולם. ג. הם שכנו על גב ההר, ואברהם מציע לו: **"אם השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאילה"**, ואברהם עומד עם פניו **קדימה לצד מזרח**, ולכן צד זה נקרא **'קדם'**. ולפי זה **'שמאל'** זה צפון, **וימין** זה דרום, וכמו שאומר **'אונקלוס'**: **"אם את לצפונא ואנא לדרומא ואם את לדרומא ואנא לצפונא"**, כי יש מספיק מקום בצדדים אלו על גב ההר, ומדוע לוט לא בחר באף אפשרות מאלו, אלא בחר לו את כפר הירדן שהיא מצד מזרח, אלא שהסיע עצמו מקדמונו של עולם.

התודה והברכה - למשפ' ר' משה חיים הלוי שוורץ ז"ל על השתתפותם בהחזקת הכולל.

לעילוי נשמות: מרת מרים בת משה ע"ה אשת חבר של ידידנו לומד הכולל ר' דוד הופנברג.

ר' ישראל יצחק בן יעקב קנר ז"ל. ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל.

ר' אשר בר יוסף פרחי ז"ל. ולע"נ - **'חללי נצר אחרון'** שמטעם ארגון - **'עמיתים'**.

שעה 10.30 - שיעור בפרשת השבוע חומש עם רש"י. שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת פסחים.

שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש. ביום ה' שיעור בפרשת השבוע.

ניתן להטקס גם דרך הזום. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות למייל - ingber@bezeqint.net או בטלפון - 0545398058.